

Archeologische Berichten Nijmegen – Briefrapport 235

EEN ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING AAN DE STERRESCHANSWEG

Femke Heijting

met bijdragen van

Harry van Enkevort
Bas Kokke

© 2017 Gemeente Nijmegen, Bureau Leefomgevingskwaliteit, Archeologie

Een archeologische begeleiding aan de Sterreschansweg

F.J. Heijting, met bijdragen van H. van Enckevort & W.M.S. Kokke

Projectleider: H. van Enckevort

Vormgeving: R.M.H.C. Mols
Tekstredactie: H. van Enckevort

In opdracht van: gemeente Nijmegen

Autorisatie: H. van Enckevort

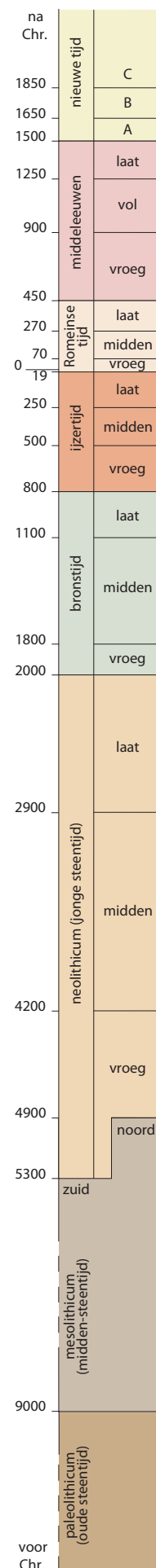
ISSN 2212-5337

Niets van deze uitgave mag worden veelevoudigd in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo, het besluit van 29 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

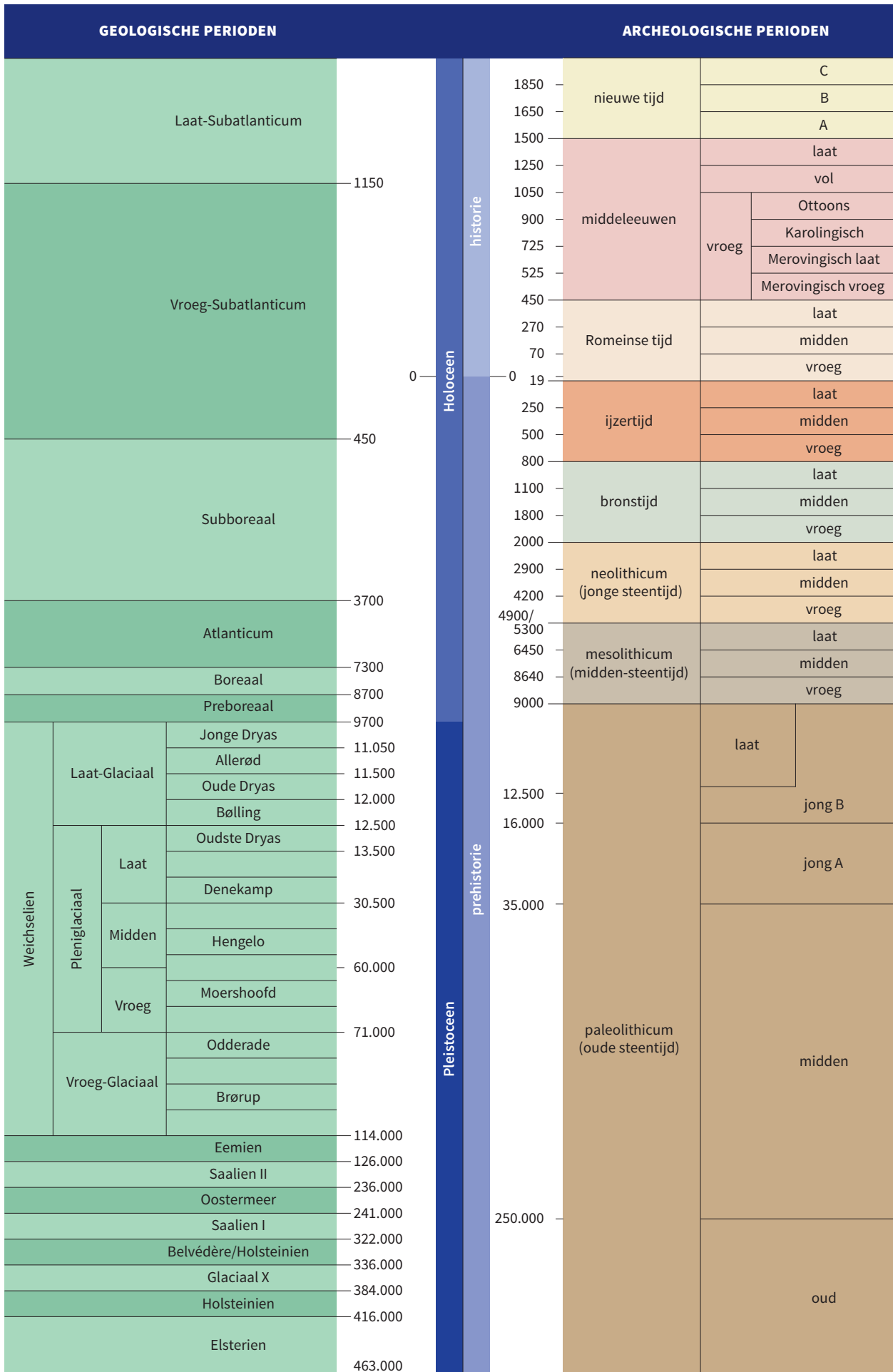
De Gemeente Nijmegen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without the written permission from the publisher.

INHOUD

1 Inleiding	5
1.1 Kader en administratieve gegevens	5
1.3 Archeologische en historische context	6
2 Methodiek van het werk	8
3 Resultaten van het onderzoek	9
3.1 Sporen	9
3.2 Vondsten	10
3.2.1 De metalen voorwerpen	10
<i>Harry van Enkevort</i>	
3.2.2 Munten	11
<i>Bas Kokke</i>	
3.2.3 Bouwkeramiek	12
4 Synthese	13
Literatuur	14
Illustratieverantwoording	14
Lijst van afgebeelde voorwerpen	15

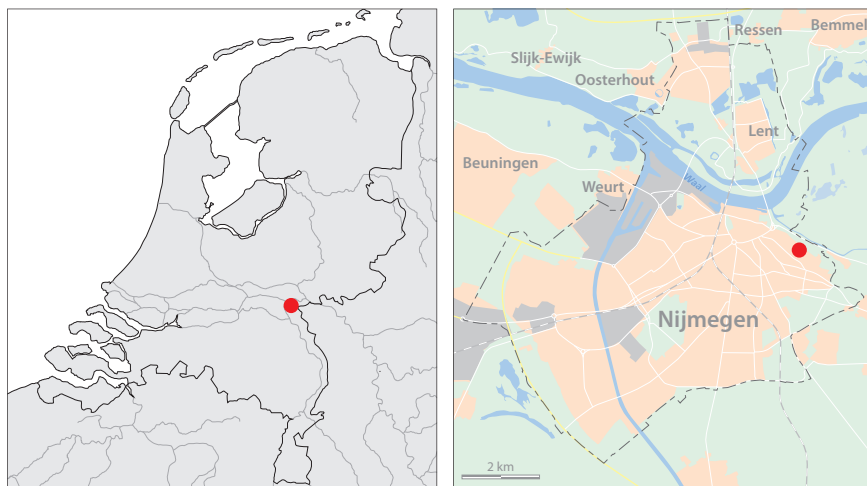

1 INLEIDING

1.1 Kader en administratieve gegevens

Op 8 en 12 december 2014 heeft Bureau Leefomgevingskwaliteit/Archeologie van de gemeente Nijmegen (BLAN) een archeologische begeleiding onder protocol opgraven uitgevoerd op het terrein van Villa Salatiga aan de Sterreschansweg 77 te Nijmegen (fig. 1 en 2). De aanleiding voor deze begeleiding was de vervanging van een riool. De geplande ontgraving had een oppervlakte van ca. 136 m². Hiervan zijn slechts 15 m² daadwerkelijk begeleid.

Dit onderzoek is als een zogeheten Hillen-project uitgevoerd. Graafwerkzaamheden in gebieden van zeer hoge archeologische waarde (waarde 3) op de Archeologische Beleidskaart (ABK) van de gemeente Nijmegen mogen zonder een omgevingsvergunning worden uitgevoerd, indien er minder dan 50 m² verstoord wordt.¹ Dat is bij dit project het geval. De motie Hillen, op 25 juni 2014 door de gemeenteraad aangenomen, maakt het mogelijk om alle bodemingrepen onder de 50 m² binnen de aandachtzones met waarde 3 te monitoren en archeologisch te begeleiden. Hierdoor moeten met vernietiging bedreigde archeologische waarden gedocumenteerd en veiliggesteld worden, en wordt tegelijkertijd de impact van het facetbestemmingsplan (ook vastgesteld op 25 juni 2014) op die delen van Nijmegen met archeologisch zeer hoge waarden onderzocht. Dit onderzoek is uitgevoerd op kosten van de gemeente Nijmegen, en vond plaats met toestemming van de eigenaar van het perceel. De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform het Programma van Eisen,² de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 en de richtlijnen zoals die zijn vastgelegd in de Werkinstructies van het Bureau Leefomgevingskwaliteit/Archeologie van de gemeente Nijmegen.

Figuur 1. De locatie van het onderzoeksgebied.

RM

De graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd door Andre Weijers G.W.W. B.V. uit Nijmegen. Doel van het onderzoek was zoals al opgemerkt het documenteren, registreren en veiligstellen van de archeologische resten die zich in de ondergrond van het onderzoeksgebied bevinden, om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. In onderhavig briefrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek besproken en in een breder kader gezet.

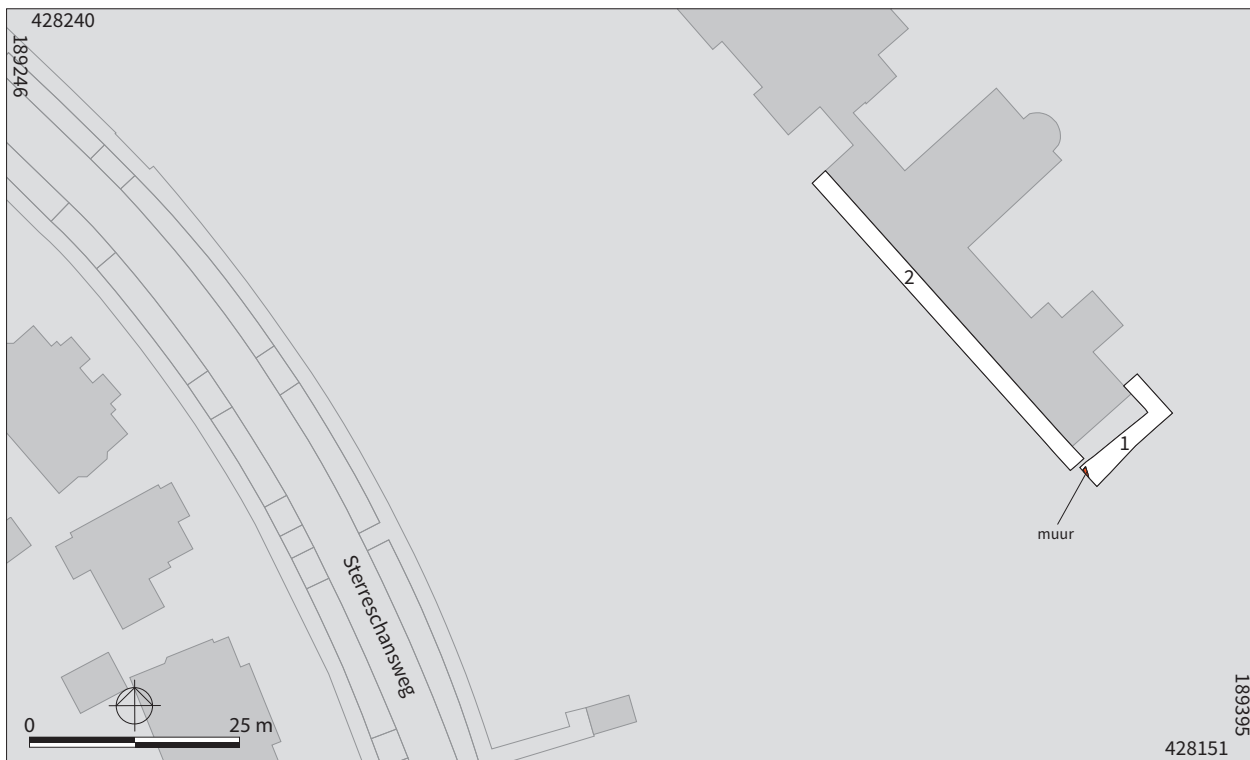
Administratieve gegevens

1 | Gemeente Nijmegen, 2009: *Archeologische Beleidskaart Gemeente Nijmegen. Beschrijving van de terreinen.*

2 | A. Daniël, 2014: *PvE Archeologisch onderzoek t.b.v. motie Hillen*, Nijmegen.

Provincie:
Gemeente:
Plaats:
Toponiem:
Kadastrale gegevens:
Kaartblad:

Gelderland
Nijmegen
Nijmegen
Sterreschansweg 77
HTT02, sectie A, nr. 7439
40C

Figuur 2. De locatie van werkputten 1 en 2 in het plangebied.

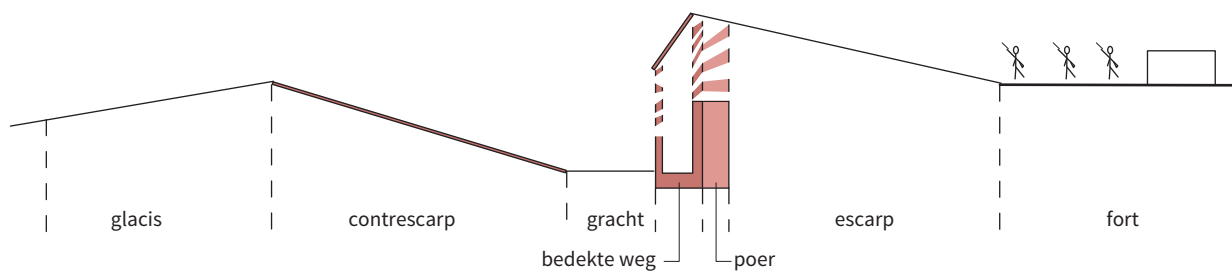
BT

RD-coördinaten:	189.359/428.200
Opdrachtgever:	gemeente Nijmegen
Bevoegd gezag:	gemeente Nijmegen
Projectverantwoordelijke:	Harry van Enckevort
Projectcode:	Sw13
Soort onderzoek:	archeologische begeleiding, protocol opgraven
Onderzoeksmeldingsnummer:	4028432100
CMA/AMK-status:	terrein van archeologische waarde
ABK-code en -status:	terrein Z-09, waarde 3
Complex en ABR-codering:	vestingwerken
Archeologische periode(n):	nieuwe tijd (NTB/C)
Oppervlakte onderzoeksgebied:	136 m ²
Geomorfologische context:	gestuwde spoelzandwaaier
Periode uitvoering veldwerk:	8 en 12 december 2014
Grondgebruik	
voor aanvang veldwerk:	tuin
Veldteam:	Majanka Brons, Bas Kokke, Rob Loeffen
Beheer en plaats	
vondsten en documentatie:	gemeentelijk depot voor bodemvondsten Nijmegen

1.3 Archeologische en historische context

Op de Archeologische Beleidskaart van de gemeente Nijmegen ligt het plangebied in zone Z-09, Nijmegen-Oost. Dit is een terrein van zeer hoge archeologische waarde (waarde 3) en waarvan bekend is dat daar resten van het Augusteïsche legerkamp (19–16 voor Chr.), twee legerplaatsen van het Tiende legioen en haar opvolgers (71–ca. 170 na Chr.) en Fort Sterreschans (19^e eeuw) hebben gelegen. Het plangebied ligt binnen de contouren van de vestingwerken van Fort Sterreschans.³ Dit fort is gebouwd, nadat in 1815 door het rijk besloten werd dat rond de vestingstad Nijmegen vooruitgeschoven verdedigingswerken gerealiseerd moesten worden. Dit laatste vanwege het toegenomen bereik van de kanonnen. In 1817 was de aarden versterking

3 | De historische informatie over Fort Sterreschans is ontleend aan het rapport van Hoek & Wildenberg (2009, 4–6) van het archeologisch onderzoek op het perceel Sterreschansweg 71.

Figuur 3. Schematische doorsnede van de opbouw van het fort. Naar Hoek & Wildenberg 2009, 5, fig. 3c.

klaar en werd begonnen met de versterking van het fort, dat de vorm heeft van een achtpuntige ster, vandaar de naam (fig. 5).

Fort Sterreschans was gedurende de eerste jaren een slapend fort. In 1830 veranderde dit, toen het zuidelijk deel van het Koninkrijk der Nederlanden, het huidige koninkrijk België, in opstand kwam. Ook in de vesting Nijmegen werd de staat van oorlog afgekondigd, waarop in het fort troepen werden gestationeerd. Het garnizoen telde 215 'hoofden'. Veel meer oorlog heeft het fort niet gekend. Er was nog eenmaal een korte staat van alarm, tijdens de Frans-Duitse oorlog in de jaren 1870–1871. Op 18 april 1874 werd de vesting Nijmegen opgeheven en waren de dagen van Fort Sterreschans geteld. Op 28 november 1877 werd de sloop aanbesteed. Lambert Verhoeven, aannemer uit Arnhem, verwierf de opdracht, met de verplichting om vóór 1 april 1878 de sloop afgerond te hebben. Vanaf 1882 werden de vrijgekomen terreinen aan de oostzijde van Nijmegen ontwikkeld. In eerste instantie gaf de gemeente alleen toestemming voor vrijstaande villa's, later werden ook aaneengesloten herenhuizen toegestaan. Deze werden ontworpen in de toenmalig heersende „...neo- en eclectische stijlen, later de Jugendstil, met veel aandacht voor hekken, toegangstrappen, deuren, veranda's, topgevels, torentjes en dakkapellen.”⁴

Tijdens de opgraving Sterreschansweg 71 werd in 2005 vastgesteld dat Fort Sterreschans van buiten naar binnen bestond uit een glacis, een oplopende strook grond, in doorsnede 2 à 3 m breed, decontrescarp, een met plaggen beklede, schuin aflopende helling, die in doorsnede 7 à 8 m breed was, een 5 m brede, droge gracht en een beklede buitenmuur, die 6 m hoog moet zijn geweest.⁵ Daarachter lag een bedekte weg, een door een glacis of borstwering beschermde weg langs de buitenste gracht van het fort, die de kazematten met elkaar verbond. Daarachter lag vervolgens de escarp. De helling van de escarp liep eerst schuin omhoog tot een hoogte van 3 m boven de muur en vervolgens weer 4 m omlaag. Dit alles over een breedte van ca. 19 m (fig. 3). Uiteindelijk bevond zich in het centrale deel van het fort het blokhuiskonstruktie, de kazerne, op een terrein met een doorsnede van ca. 74 m.

De kazerne heeft een kruisvorm met assen van 63 m (fig. 5). In drie van de vier punten was een logies voor de officieren ingericht, en in het vierde bevond zich een keuken. In het fort lagen ook een kruutmagazijn, een wachtruimte en een pomp. In de naar binnen liggende punten van de schans bevonden zich de kazematten, die via overdekte opgangen verbonden waren met het centrum van het fort. De poterne, of overwelfde ingang, bevond zich aan de NW-zijde van het fort.

Het oudste deel van de bebouwing op het perceel Sterreschansweg 77 is Villa Salatiga, in 1910–1911 gebouwd in opdracht van H.J. Hüffer, die plantages in Nederlands-Indië beheerde.⁶ Dit pand is een van de vele creaties van Oscar Leeuw die verschillende stijlen combineerde. Zowel in het interieur als het exterieur zijn elementen uit de Jugendstil, barok en renaissance toegepast, met als resultaat een statige, maar levendig vormgegeven villa. De ornamenten aan de buitenzijde zijn in natuursteen. De villa werd vernoemd naar een plaats op Java, waar de familie van de vrouw van Hüffer veel geld had verdiend. Vanaf 1945 was in het gebouw het klooster voor de Broeders van Maastricht gevestigd. Zij gaven opdracht voor nieuwbouw aan de oostzijde van de villa, die in 1950–1951 werd gerealiseerd. Onder deze nieuwbouw liggen de resten van enkele nog toegankelijke kazematten van het fort. In 2010 verliet de laatste pater het klooster en werd het verkocht.⁷

4 | Ekkers 2005.

5 | Hoek & Wildenberg 2009, 6.

6 | URL: http://www.noviomagus.nl/Monumenten/monument_0177a.html (geraadpleegd 9-3-2017).

7 | URL: <http://rijksmonumenten.nl/monument/522978/villa-salatiga/nijmegen/> (geraadpleegd 9-3-2017).

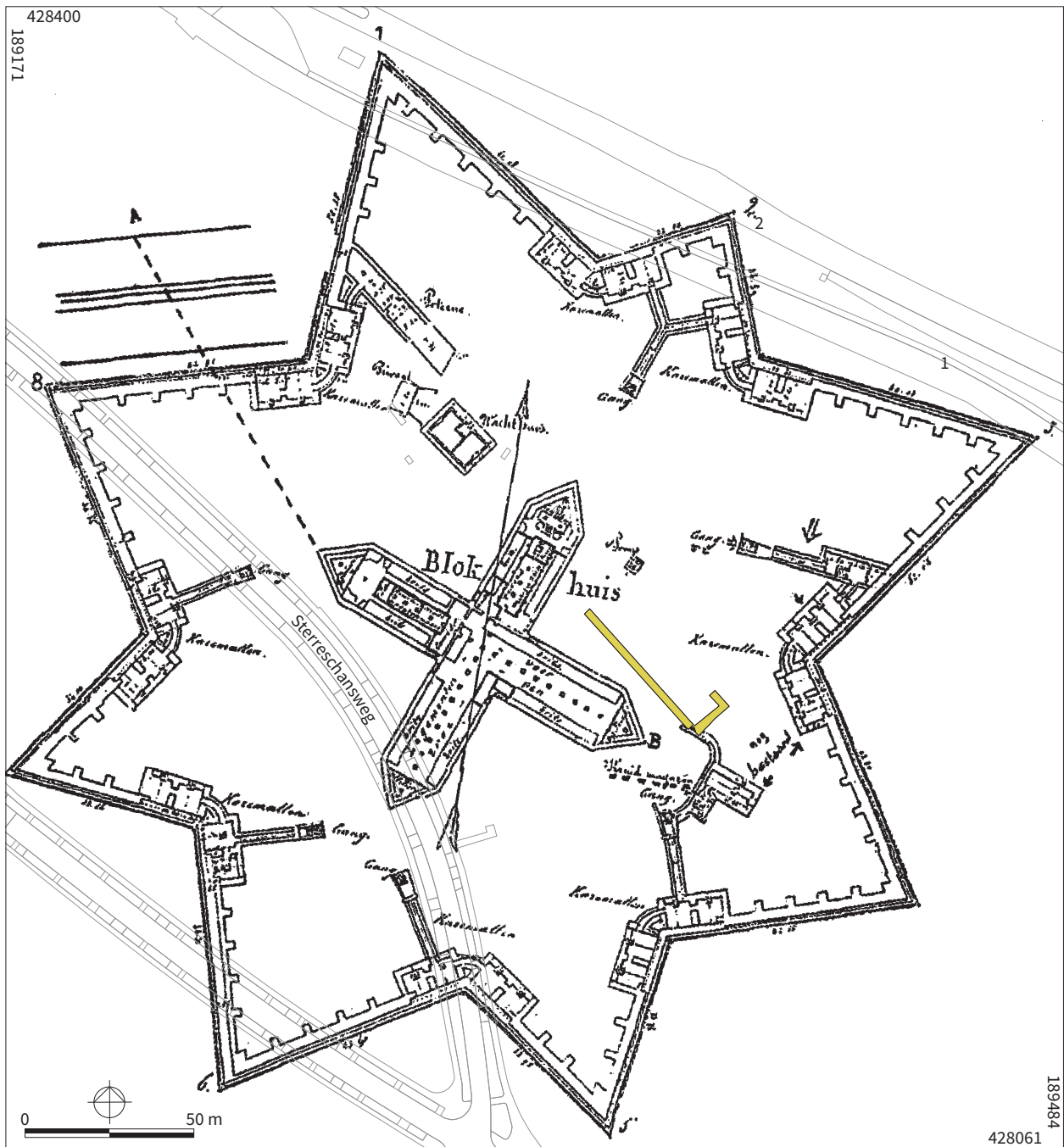
2 METHODIEK VAN HET VELDWERK

Het ontgraven van de rioolsleuven is archeologisch begeleid onder protocol opgraven. Er zijn twee sleuven gegraven, die administratief werkput 1 en werkput 2 zijn genoemd (fig. 2). Werkput 1 is een L-vormige werkput, 2,0 tot 2,5 m breed. Het langste deel van deze werkput, met een zuidwest–noordoost-oriëntatie, is 12,5 m lang. Het korte deel is zuidoost–noordwest georiënteerd en ruim 4,0 m lang. Werkput 2 heeft een zuidoost–noordwest oriëntatie en is 2,0 m breed en 46,0 m lang. Het ontgraven van de sleuven is gedaan door een kleine graafmachine met gladde bak. Op de maximaal te ontgraven diepte, op ca. 1,9 m –mv (8,09 m +NAP) is een vlak aangelegd. Bij het uitgraven van de werkputten en de aanleg van het vlak is de metaaldetector ingezet. Ook de stort is naderhand nog afgezocht. Alle metaalvondsten zijn geborgen, afzonderlijk geadmistreerd en gedocumenteerd. De overige vondsten zijn verzameld per stratigrafische laag. Door het ontbreken van daarvoor geschikte sporen of vullingen zijn er geen monsters genomen. Het in werkput 1 aangetroffen muurwerk is schoongemaakt, gefotografeerd en beschreven.

De GPS had een slecht bereik in de nabijheid van de bebouwing. Daarom is de vlaktekening analoog vervaardigd, en naderhand gevectoriseerd. Met de GPS konden nog wel hoogtematen genomen worden. De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform het PvE en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

3 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

Figuur 5. De georeferencierte plattegrond van Fort Sterreschans. Beide werkputten zijn geel gemarkeerd. Naar Raeven 1988, 45, fig. 6 (bewerking BT).

3.1 Sporen

Bij het ontgraven van de riolsleuven is alleen geroerde grond aangetroffen. Het enige archeologische spoor vormt een fragment van een muur (S1) in het uiterste zuidwesten van werkput 1. Het muurwerk is vrijgelegd en gedocumenteerd in de zuidwestelijke wand van de sleuf (fig. 2 en 4). De bovenkant van het muurwerk bevindt zich op 47,65 m +NAP (0,85 m -mv). Het vrijgelegde deel van de bakstenen muur is ca. 1,3 m lang, 0,4 m breed en ca. 0,8 m hoog. De 10-lagenmaat van de muur is 59 cm. Aan noordwestzijde is een deel van de muur weggebroken. De muur is in koppenverband opgericht met kalkmortel. De bakstenen zijn 11 cm breed en 5 cm dik. De lengte van de bakstenen kon niet bepaald worden, maar als gekeken wordt naar de bakstenen van het fort die gedocumenteerd zijn bij de opgraving aan de

Figuur 6. Selectie van de metalen voorwerpen. Schaal 2:1 (6), 1:1. RM (FOTO'S)/FR (1)/MV (7)

Sterreschansweg 71, ca. 80 m ten noordwesten van het plangebied, zal de lengte van de bakstenen ca. 22 cm geweest zijn.⁸

Het positioneren van de kaart van Fort Sterreschans op de GBKN leert ons dat dit muurwerk deel uitmaakte van de noordelijke keermuur van het kruitmagazijn, in het oostelijk deel van de vesting (fig. 5). Het feit dat aan weerszijden van de ingang van het kruitmagazijn een keermuur geplaatst was, en het gegeven dat ten zuiden van het kruitmagazijn een overdekte gang naar de kazematten liep, impliceren dat het kruitmagazijn met aarde bedekt was.

3.2 Vondsten

3.2.1 De metalen voorwerpen

Tijdens het onderzoek zijn negen metalen voorwerpen aangetroffen. Tabel 1 geeft een overzicht van de metaalvondsten, onderverdeeld naar metaalsoort. De voorwerpen zijn in de onderstaande catalogus beschreven, met voor zover mogelijk de bijbehorende functieomschrijvingen en dateringen op basis van literatuuronderzoek.⁹

8 | Hoek & Wildenberg 2009, 14.

9 | De nummers in figuur 6 komen overeen met de catalogusnummers. Niet alle in de catalogus beschreven voorwerpen zijn afgebeeld.

metaal	N
zilver/ijzer	1
koperlegering	4
lood	3
moderne legering	1
totaal	9

Tabel 1 De metalen voorwerpen onderverdeeld naar metaaltype.

Zilver

- 1 halfovale, holle zilveren uniformknoop met ijzeren achterplaat en oog. De ijzeren onderdelen zijn grotendeels vergaan. Op de voorzijde staat het nummer 18. De voorzijde is sterk beschadigd. Vergelijkbare knopen met de cijfers 4 en 16, uitgevoerd in een koperlegering, zijn eerder in Nijmegen gevonden.¹⁰ Datering 1814–1820, of kort daarna.¹¹

Koperlegering

- 2 opengewerkte kledinghaak met rechthoekig oog. Datering: 16^e-eerste kwart 17^e eeuw.¹²
- 3 plaatje, op een in doorsnede rechthoekige ‘steel’, met twee rechthoekige inkepingen.
- 4 gesp van een Britse *webbing brace attachment*. Datering: Tweede Wereldoorlog.
- 5 huls, met op de achterzijde de tekst R∧F 42 W∧6. Datering: Tweede Wereldoorlog.

Legering

- 6 speld van Italiaans motormerk. Op de voorzijde staat ‘MOTO GUZZI’, op de achterzijde in het randschrift ‘FERD. BERENTZEN - MAASTRICHT -’.

Lood

- 7 conisch gewicht (?, 26,75 gram) met op de bovenzijde een merkteken, bestaande uit drie brede en drie smalle sneden. Het lijkt erop dat de smalle sneden het oudste zijn, wat zou kunnen betekenen dat het om twee verschillende merktekens gaat.
- 8 enigszins hoekige ‘huls’ met mooie ronde opening.
- 9 musketkogel, diameter 15 mm.

3.2.2 Munten

Er zijn twee Romeinse munten geborgen. De oudste munt is een zilveren *denarius* uit de vroeg-Romeinse tijd (12 voor–25 na Chr.), met op de voorzijde een afbeelding van keizer Augustus, en op de keerzijde een afbeelding van Caius op een galopperend paard en een legioensadelaar. De tweede munt dateert uit de laat-Romeinse tijd (350–450 na Chr.). Deze toont op voorzijde keizer Valens met diadeem en op achterzijde een staande Victoria met palmtak.

nr.	muntsort	autoriteit	muntplaats	datering	handboek	bijzonderheden
1	<i>denarius</i>	Augustus (27 voor–14 na Chr.)	Rome	9–8 voor Chr.	RIC I-199	
2	AE 3	Valens (364–378 na Chr.)	onbekend	364–378 na Chr.	RIC IX-...	muntplaats niet leesbaar

Tabel 2. Overzicht van de munten. Literatuur: RIC I= Burnett, Amandry & Ripollès, 1992; RIC IX = Pearce 1951.

¹⁰ | Van Enckevort 2014, 16, fig. 10.7; 2016, 163, fig. 23.23.

¹¹ | Vgl. Geerdinck-Schaftenaar 2005–2013, 33, fig. 4.

¹² | Vgl. Read 2008, 89–90 (*early post medieval class E single sharp-hooked clasp, type 2*).

Figuur 7. Voor- en zijaanzicht van de wigvormige baksteen. Schaal 1:2.

RM

3.2.3 Bouwkeramiek

Uit de geroerde laag 5001 in werkput 1 zijn drie stuks bouwkeramiek geborgen. Een bruin geglaazuurde vloertegel (21,5 bij 21,5 cm) en deel van een heel hard gebakken (gesinterd) wigvormige baksteen (om een boog te construeren) behoorden ooit tot het Fort Sterreschans (fig. 7). De derde vondst betreft een groot brok Romeins vloerbeton (*opus signinum*) uit de late 1^e of het begin van de 2^e eeuw.

4 SYNTHESE

Figuur 8. Vrijgelegde koepel van een kazemat van fort Sterreschans. Naar Raeven 1988, 61, fig. 23.

Hoewel het archeologisch onderzoek beperkt bleef tot de aanleg van twee kleine sleuven, en alleen in geroerde context is gegraven, heeft het onderzoek toch een inkijkje gegeven in het verleden van het terrein. De weinige aangetroffen sporen en vondsten geven geen of slechts zeer beperkt antwoord op de vragen in het PvE. Daarom wordt volstaan met een korte samenvatting van de resultaten van het onderzoek.

Voordat Fort Sterreschans werd opgericht, was er al menselijke activiteit in het plangebied, getuige de vondst van een Romeinse munt en het brok Romeins vloerbeton. Niet verwonderlijk gezien de geschiedenis van dit deel van Nijmegen. Opmerkelijker is de laat-Romeinse munt. Mogelijk hangt deze samen met de winning van bouw materiaal uit de ruïnes van de verlaten legerplaats op de Hunerberg ten behoeve van bouwwerkzaamheden in het *castellum* op het Valkhof in het centrum van Nijmegen. Bij het archeologisch onderzoek is een deel van het muurwerk van het kruitmagazijn van Fort Sterreschans vrijgelegd (fig. 5). De losse baksteenvondsten zijn in de bodem terechtgekomen tijdens de sloop van het fort. Ze bevestigen dat in het fort boogconstructies aanwezig waren en dat een deel van de vloeren bekleed was met bruin geglazuurde tegels. Tijdens de uitbreiding van het klooster in 1950 is een foto gemaakt van een koepel van een kazemat van fort Sterreschans waarin vergelijkbare wigvormige bakstenen waren verwerkt (fig. 9).

De zilveren uniformknoop is vermoedelijk afkomstig van het uniform van een (onder)officier die in het tweede kwart van de 19^e eeuw in het fort was gelegerd. De musketkogel dateert mogelijk uit dezelfde periode, maar kan ook heel goed van oudere datum zijn. De jongste vondsten, een gesp en een kogelhuls, dateren vermoedelijk uit september 1944, toen geallieerde troepen vanuit het oosten van Nijmegen naar het centrum Nijmegen oprukten om de stad te bevrijden. Beide kunnen echter ook in de daarop volgende maanden verloren zijn gegaan toen vele tienduizenden militairen, voorafgaande aan operatie *Veritable*, in Nijmegen waren gestationeerd.

LITERATUUR

Burnett, A.M. Amandry & P.P. Ripollès, 1992: *Roman Provincial Coinage. Volume I. From the death of Caesar to the death of Vitellius (44 BC–AD 69)*, London/Paris.

Ekkers, P. & T. Ganzevles 2005: Ruimtelijke ontwikkeling in de negentiende en twintigste eeuw, in: Brabers, J. (red.) *Nijmegen. Geschiedenis van de oudste stad van Nederland. Deel 3. Negentiende en twintigste eeuw*, Wormer 17–20.

Enckevort, H. van, 2014: Het metaal, in: A. Daniël, met bijdragen van H. Damen, H. Van Enckevort & W.M.S. Kokke, *Archeologisch onderzoek achter de Daalseweg in Nijmegen-Oost, Nijmegen* (Archeologische Berichten Nijmegen – Briefrapport 174), 13–17.

Enckevort, H. van, 2016: De metalen voorwerpen, in: Heirbaut, E.N.A. & C.W. Koot (red.), *Archeologische monumentenzorg in het plangebied van de dijkeruglegging bij Lent 2. Zes opgravingen in het binnendijkse deel*, Nijmegen (Archeologische Berichten Nijmegen – Rapport 59), 161–173.

Geerdig-Schaftenaar, M., 2015: *Het uniform van het Bataljon Infanterie van Linie Nr. 2*, URL: <http://www.grenadiercompagnie.nl/Bestanden/2.6%20Uniformen%20Bl2.pdf> (24-12-2015 geraadpleegd).

Hoek, R. & J. Wildenberg, 2009: *Molenzicht vanaf Fort Sterreschans. Archeologisch onderzoek aan de Sterreschansweg in Nijmegen*, Nijmegen (Archeologische Berichten Nijmegen – Briefrapport 52).

Pearce, J.W.E., 1951: *The Roman Imperial Coinage. Volume IX. Valentinian I to Theodosius I, AD 364–395*, London.

Raeven, J., 1988: Het voormalige fort Sterreschans te Nijmegen, *Numaga XXXV/2*, 42–72.

Read, B., 2008: *Hooked-clasps & eyes. A classification and catalogue of sharp- or blunt-hooked clasps and miscellaneous hooks, eyes, loops, rings or toggles*, Langport.

ILLUSTRATIEVERANTWOORDING

BT	Benjamin Tunker
FR	Floris Reijnen
MB	Majanka Brons
MV	Manon Verhoeven
RM	Rob Mols

LIJST VAN AFGEBEELDE VOORWERPEN

figuurnr.	vondstnr.
-----------	-----------

6.1-8	1
-------	---

7	1
---	---
